

С. В. Кампо,

аспірант Інституту економіко-правових досліджень НАН України,

адвокат, партнер Адвокатського об'єднання «Нечаєв і Партнери»

Науковий керівник — **В. А. Устименко**, доктор юридичних наук, професор

ДО ПИТАННЯ АКТИВ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ЯК ДЖЕРЕЛ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

Питання про конституційні проблеми економічного та господарсько-правового життя стають все більш актуальними в юридичній науці¹. Важливим аспектом цього життя є акти Конституційного Суду України (висновки, рішення та ухвали).

У сучасних умовах розвитку господарського права України вивчення джерел цієї галузі права має важливе значення для більш поглибленого освоєння нових інструментів правового реагування. Новітні дослідження дають підстави стверджувати, що в юридичній науці відбувається перманентний процес перегляду ролі й значення джерел права². У зв'язку з цим особливо актуальним є питання про значення актів Конституційного Суду України (далі — КСУ) як джерел права взагалі, так і джерел господарського права та господарського процесу, зокрема³.

Конституціоналізація економічної системи є безальтернативним шляхом сталого розвитку держави, а актуальність ролі господарських правовідносин є, без перебільшення, важливою та актуальною складовою такого поступу, про що свідчать вже існуючі наукові доробки та дослідження³.

У площині окреслених вище досліджень, до системи джерел господарського права та процесу можна віднести й такі нестандартні (специфічні) з них як акти КСУ, який після конституційної реформи судової влади 2016 р. з органу судової влади був перетворений у неза-

лежний, державний орган конституційного контролю. Проте зміни у конституційному статусі КСУ не вплинули на природу, роль і значення його рішень і висновків, які відповідно до ст. 151 Конституції України є обов'язковими, остаточними і не можуть бути оскаржені.

Основне призначення КСУ — конституційний контроль за додержанням верховенства Конституції України у законах та інших підконституційних актах вищих органів державної влади (парламент, Президент та уряд України) та в актах Верховної Ради Автономної Республіки Крим з метою захисту гідності та прав людини, територіальної цілісності, інших конституційних цінностей. А також — тлумачення положень Конституції України з метою з'ясування їх аутентичного правового змісту, характеру і меж дії та інших юридично значущих параметрів для правотворчої, правозастосовної та правоконтрольної практики.

На перший погляд, акти КСУ — рішення, висновки та ухвали — стосуються конституційного права і тому деякі автори їх автоматично відносять до джерел конституційного та інших галузей публічного права (головним чином, адміністративного права), оскільки і сам Суд є інститутом публічного права. Однак це не зовсім так. Унікальність актів КСУ як джерел права полягає в тому, що вони мають юридичне і практичне зна-

¹ Конституційні засади економічної системи України: монографія / В. А. Устименко, Р. А. Джабраїлов, В. М. Кампо та ін.; за ред. В. А. Устименка // НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2011. 219 с.

² Джерела конституційного права України / від. ред. Ю. С. Шемшученко, О. І. Ющик. Київ: «НВП «Видавництво «Наукова думка». 2010. 709 с.

³ Джурицький О. В. Джерела господарського права України: монографія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2016. 204 с.

чення як для галузей публічного, так і приватного права, а значить і господарських відносин.

Як слушно стверджують деякі конституційні судді, «фактично рішення Конституційного Суду України — це конституційні норми у їх динаміці»¹. Тобто акти КСУ фактично стоять в ієрархії правових актів наступними після Конституції України, проте їх не завжди так оцінюють різні автори. Між тим, після зазначеної реформи 2016 р. роль актів КСУ суттєво зростає завдяки запровадженню у конституційне судочинство інституту конституційної скарги².

На сьогодні КСУ розглянув низку справ з питань господарського права і процесу та прийняв рішення, що стали важливими інструментами регулювання господарсько-матеріальних і процесуальних правовідносин.

Все вищезазначене про акти КСУ як джерела господарського права та процесу вказує на те, що існує певний обсяг практики Суду з цих питань. А значить існує суспільна потреба в її науковому узагальненні та виробленні на цій основі практичних рекомендацій щодо використання, виконання, додержання і застосування правових позицій КСУ в господарському праві.

Сьогодні серед учених-господарників немає єдності стосовно питання про те, чи є акти КСУ джерелами господарського права, чи ні. Багато галузевих науковців вже визнають їх такими, зокрема такі як Устименко В. А., Прилуцький Р. Б., Джабраїлов Р. А., Химчук Р. А., Джуринський О. В. та інші. Проте ще більше авторів, які ці акти не визнають джерелами господарського права та не згадують про них у своїх працях. Причому такі точки зору є і в інших юридичних науках. Тому питання про акти КСУ як джерела господарського права та процесу не таке просте, як може здатися на перший погляд і воно має значення і за межами даної юридичної дисципліни.

Відсутність наукової доктрини актів КСУ як джерел господарського права призводить до того, що у процесі вирішення господарських справ (спорів) не складається відповідна судова, адміністративна та інша юридична практика реалізації цих актів. А відтак не формується ні господарсько-правова традиція та звичаї, ні відповідна культура, що є необхідними елементами цивілізованого, господарсько-правового регулювання та розвитку господарського обороту.

На практиці нерідко скептичним є ставлення до актів КСУ як джерел господарського права, зокрема, у частині господарських суддів, адвокатів та інших учасників господарського правозастосування. Деякі з них вважають, що ці акти, виходячи з конституційного статусу Суду, є джерелами конституційного права, а відтак не мають стосунку до розгляду і вирішення господарських справ, що є передчасним висновком.

Аналіз актів КСУ вказує на те, що вони часто носять комплексний, багатоаспектний характер і містять, окрім норм господарського права, також норми інших галузей права: адміністративного, земельного, фінансового тощо. Варто погодитися з думкою професора Вінник О. М. про комплексні нормативні акти, що містять норми різних галузей права, однак входять до системи господарського законодавства³. Тому акти КСУ, вміщаючи у собі нормативні положення або правові позиції Суду з різних галузей права, але за умови наявності серед них норм господарського права та процесу, стають і джерелами останніх, маючи органічний зв'язок з джерелами інших галузей права.

За своїм походженням акти КСУ виникають не з господарського обороту, а з Конституції України, яку тлумачить і застосовує Суд. Звичайно, ці акти є специфічними джерелами господарського права, проте саме вони втілюють конституційні принципи розвитку господар-

¹ Маркуш М. Шляхи підвищення ефективності виконання рішень Конституційного Суду України: теоретичні та практичні аспекти // Вісник Конституційного Суду України. 2013. № 2. С. 72.

² Гультай М. М. Вибрані праці. Київ: Ваіте, 2018. С. 5—10.

³ Вінник О. М. Господарське право: Курс лекцій. Київ: Атіка, 2004. С. 33.

ського порядку, що закріплені у ст. 5 Господарського кодексу України. Відтак ці акти покликані модернізувати правовідносини у сфері господарювання та забезпечити їхнім суб'єктам вищу форму соціально-економічної та правової захищеності.

Таким чином, аналіз питань щодо актів КСУ як джерел господарського права дозволяє зробити наступні висновки і пропозиції:

1. Ці акти є джерелами господарсько-

го права і підлягають виконанню, додержанню та застосуванню поряд з іншими джерелами даної галузі права; потрібна серйозна робота по роз'ясненню ролі та значення актів КСУ як джерел господарського права в навчальному процесі, в роботі загальних судів, органів виконавчої влади та правової охорони.

2. Необхідно узагальнити практику реалізації актів КСУ як джерел господарського права в діяльності загальних судів.

Кодекс України з процедур банкрутства. Господарський процесуальний кодекс України. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 352 с.

ISBN 978-966-667-751-1

У виданні поєднано найбільш запитувані кодекси, які застосовуються нині в господарській діяльності.

Подано Господарський процесуальний кодекс, прийнятий 6 листопада 1991 року, № 1798-ХІІ, в редакції від 16 листопада 2019 року. Він пов'язаний з 8348 документами, зокрема, зі всіма кодексами України. Текст звірений з базою даних Верховної Ради України «Законодавство України».

Також подано Кодекс України з процедур банкрутства, прийнятий 18 жовтня 2018 року, № 2597-VIII, в редакції від 21 жовтня 2019 року. Він пов'язаний з 41 документом, зокрема, з ПКУ, ЦК, ГК, ЗК, ГПК тощо.